

Gebiedsgerichte Samenwerking

Inspiratiegids

Inspiratiegids Gebiedsgerichte Samenwerking

Gebiedsgericht samenwerken is een belangrijke factor voor succesvol herstel van biodiversiteit. Als grondgebruikers in een gebied gaan samenwerken, zijn er meer kansen om de juiste condities te creëren voor wilde planten en dieren. Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel draagt graag bij aan succesvolle samenwerkingen. Dat doen we door met deskundigen te spreken over verschillende processen en leerervaringen uit te wisselen.

In dit document hebben we de belangrijkste ervaringen van de kenniskring en uit de LIFE-IP All4Biodiversity pilotgebieden, gebundeld. Ter inspiratie en om bij te dragen aan het succes van gebiedsgerichte samenwerkingen. Het document is opgesteld onder verantwoording van de kenniskring Gebiedsgerichte Samenwerking van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel waaraan zo'n 45 deskundigen vanuit partnerorganisaties deelnemen. Wil jij je ook door hen laten inspireren? Bekijk dan snel de voorbeelden in deze gids!

Publicatiedatum

20 november 2025

Auteurs

Margo Meijerink (Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel)

Vormgeving & opmaak

Schuttelaar & Partners, Concept & Communicatie Studio

Wat verstaan we onder gebiedsgericht samenwerken?

Gebiedsgericht samenwerken is een manier van werken om (landelijke en/of regionale) opgaven of kansen te realiseren in een specifiek gebied. In dit proces gaan partijen met elkaar op zoek naar een gedragen aanpak om de opgaven, in samenhang met elkaar, te realiseren.

In het gebiedsproces wordt een afweging gemaakt van belangen, doelen en mogelijkheden in dat gebied. Op basis van deze afweging wordt het best mogelijke plan voor het gebied opgesteld en uitgevoerd. Bij grote voorkeur biedt de uitkomst van het gebiedsproces verbeteringen of tenminste acceptabele uitkomsten voor alle betrokken partijen. De plannen combineren idealiter zowel natuurbelangen, economische belangen en factoren die de leefbaarheid voor bewoners en bezoekers bepalen. Het gaat daarbij om het 'koppelen van doelen'. Zeker bij natuurherstelprojecten of infrastructurele projecten is dit niet zomaar het geval. Als deze integrale planvorming achterwege blijft kan je de vraag stellen of er nog sprake is van een gebiedsproces. Het gebiedsproces bestaat vaak uit verschillende fasen:

Fasen in het gebiedsproces

Fase 1: Oriëntatie	Wie wil/moet wat? Dit kan bijv. leiden tot een startnotitie met een overzicht van relevante partijen, wensen, (on)mogelijkheden.
Fase 2: Verdieping	Wat is er nodig om opgaven te bereiken? Hoe verhoudt dit zich tot andere wensen/opgaven? Dit leidt tot een visie.
Fase 3: Planvorming	O.b.v. beschikbare budgetten, juridische kaders, draagvlak voor uitvoering wordt een uitvoeringsplan opgesteld. Hierin is weergegeven welke doelen op welke manier gerealiseerd kunnen worden. Hieraan gekoppeld kan een monitoringsplan worden opgesteld en een nulmeting worden uitgevoerd.
Fase 4: Realisatie	Uitvoering staat centraal.
Fase 5: Beheer en monitoring	Gebruik en instandhouding van gerealiseerde resultaten staan centraal. Idealiter worden effecten / doelbereik gemonitord.

Visie op het gebied

Idealiter start een gebiedsproces met het in kaart brengen van de opgaven in een gebied. Met het wegvallen van het NPLG is de wettelijke opgave t.a.v. natuur, stikstof, landbouw, water, bodem en klimaat meer fluïde geworden. De opgave is er echter nog steeds. Diverse provincies geven dan ook aan dat zij blijven werken in lijn met de integrale opgaven uit het NPLG. Realisatie zal afhankelijk zijn van beschikbaar budget.

Om te kunnen beoordelen welke maatregelen nodig zijn om doelstellingen te bereiken, moet het landschappelijk systeem, met bodem en water als fundament, in beeld worden gebracht. Dat kan bijvoorbeeld d.m.v. een Landschapsecologische Systeem Analyse (LESA). Deze manier van kijken kan anders zijn dan het perspectief van gebiedspartijen, die vooral naar het gebied kijken vanuit eigen functies. Uiteindelijk helpt het als iedereen dezelfde 'taal' spreekt. Advies is dan ook om te zorgen dat de kennis op een goede manier gedeeld wordt aan betrokken gebiedspartijen.

Opgaven in een gebied landen vaak op 'anderzins grond'. Bij grondeigenaren en/of gebruikers zal er niet vanzelfsprekend draagvlak zijn voor uitvoering. Maak in planvoering helder onderscheid in visie; wettelijke opgaven (en fasering) en wensen. Dat maakt duidelijker waar wel of geen manoeuvreerruimte is. Ook bij wettelijke opgaven is het advies om binnen het gebiedsproces ruimte te bieden voor de manier waarop deze opgaven bereikt worden. Dat maakt het mogelijk om deze doelstelling te koppelen met andere opgaven in het gebied.

Op naar 10% Groen Blauwe dooradering in het landelijk gebied

Het aanleggen van landschapselementen levert een grote bijdrage aan herstel van biodiversiteit. Het Deltaplan Biodiversiteit heeft samen met de terreinbeherende organisaties; agrarische brancheorganisaties, waterschappen en kennisinstellingen het Aanvalsplan Landschapselementen opgesteld. Doel is om 10% van het landelijk gebied in te richten met groene en blauwe landschapselementen. Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel vraagt haar partners om gebiedsprocessen te benutten om deze ambitie te realiseren.

In 2030 moet de helft van de ambitie zijn gerealiseerd. Uiterlijk in 2050 moet minstens 10% van het landelijk gebied groenblauw dooraderd zijn. Cruciale randvoorwaarde zijn de financiën: voor vergoeding van ondergrond; aanleg en beheer is tot 2030 7,5 miljard nodig.

Het Aanvalsplan verhoogt de landschappelijke kwaliteit en diversiteit van het Nederlandse landschap en draagt significant bij aan het halen van onze Europese verplichtingen rondom biodiversiteit, de klimaatopgave en schoon water. Ook levert het een belangrijke bijdrage aan natuurinclusieve landbouw door maatschappelijke diensten te belonen. 25,7 struweel-vogels en 11,8 bosvogels per km.

Bekijk de [website](#) voor meer informatie over het Aanvalsplan Landschap.

Het gebiedsbod of de gebiedsofferte

Op gebiedsniveau zal een afweging gemaakt worden welke doelen wel of niet gerealiseerd (kunnen) worden. In verschillende regio's (bijv. in het [Markemodel](#) in de Achterhoek maar ook in de [Baarlingerpolder](#), Overijssel) zijn er pilots waarbij het 'stuur' in het gebied zelf wordt gelegd en, op basis van de opgaven in het gebied, grondeigenaren een 'gebiedsbod' of 'gebiedsofferte' samenstellen. Hierin wordt beschreven welke doelen gerealiseerd gaan worden, op welke termijn en welke financiën en andere randvoorwaarden daarbij nodig zijn.

De agrarische collectieven in Noord-Nederland stelden een [Leidraad voor gebiedsoffertes](#) op. Met een bottom-up gebiedsgerichte aanpak trekken de agrariërs het initiatief naar zich toe en doen zelf, samen met andere gebiedspartijen, een aanbod aan overheden om bij te dragen aan de maatschappelijke opgaven voor het landelijk gebied. Een goed doortimmerde gebiedsofferte die op een overtuigende manier de belangrijkste opgaves in het gebied adresseert is niet zelden een succesvolle route naar een door de overheid gefaciliteerde uitvoering van een plan met draagvlak in het gebied.

Inspiratie

Agrarisch gebied naast Natura 2000-gebied

We spraken met de voorzitter van de werkgroep Overgangsgebieden over de manier waarop het (agrarische) gebied naast een Natura 2000-gebied kan worden ingericht met perspectief voor landbouw en bijdraagt aan het herstel van de natuur, en wat hiervoor de randvoorwaarden zijn.

► Lees [hier](#) het interview

Sociale drijfveer

Het werkbezoek aan de [Alblasserwaard](#) leerde dat Basiskwaliteit Natuur ook als sociale drijfveer ingezet kan worden – welke soorten willen inwoners van een gebied graag (terug)zien? En welke maatregelen moeten daar dan voor genomen worden?

Brede visie

Bij het [Living Lab Ooijpolder](#) – Groesbeek is gestart vanuit een brede visie. Afhankelijk van de financiële mogelijkheden werden kansen gerealiseerd.

Beeld: Henk-Jan Kooij

Kennis op een rij

Biodiversiteit

Behoefte aan kennis en handvatten voor het realiseren van een gezonde leefomgeving waar algemene soorten floreren?

➤ Bekijk [‘Toolbox Basiskwaliteit Natuur’](#)

Groenblauwe dooradering

Een forse stap op weg naar BKN: realisatie van 10% groenblauwe dooradering in een gebied.

➤ Lees de pagina [‘Aanvalsplan Landschap’](#)

Bermen beheren

Heb je er al eens aan gedacht om ook het beheer van bermen te betrekken in de gebiedsaanpak?

➤ Bekijk de [mogelijkheden die Rijkswaterstaat liet onderzoeken](#)

Tools

Bijdragen als akkerbouwer

Welke maatregelen kunnen akkerbouwers nemen om bij te dragen aan Basiskwaliteit Natuur? En hoe telt dit mee in de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw?

➤ Lees over het [onderzoek akkerbouw](#) van Louis Bolk Instituut

Kansen Analyse Natuur ontwikkeling

Onder de vlag van LIFE-IP All4Biodiversity werd de KansenAnalyseNatuurOntwikkeling (KANO) ontwikkeld. Ervaring uit Limburg: *‘De methode verplicht alle betrokken partijen gezamenlijk om de tafel te gaan. Dit draagt bij aan een gebiedsgerichte aanpak, omdat het helpt om gezamenlijke doelen vast te stellen en het voor iedereen duidelijk werd waar tijd en energie in gestoken moest worden.’*

➤ Doe de [KANO quickscan](#)

Monitoring als motivatie

Zet monitoring in als instrument om deelnemers te motiveren.

➤ Blader door [BIMAG](#)

Informatie monitoring

Het Deltaplan zette de informatie over monitoring op een rij.

➤ Lees meer over monitoring [op de website](#)

Vormgeven van participatie en inrichten van de samenwerking

Het Deltaplan adviseert om bij gebiedsprocessen nadrukkelijk stil te staan bij:
a) participatie; b) communicatie en c) het vormgeven van de samenwerking.

Participatie

Het goed vormgeven van participatie is een belangrijk item in gebiedsprocessen. Zeker ook omdat er veel partijen betrokken kunnen zijn bij een gebiedsproces. Denk aan lokale en regionale actoren: o.a. verschillende gebiedspartijen (terreineigenaren, provincies, gemeentes, waterschappen), de landbouw, landgoederen, overige bedrijfsleven, burgers, agrarische – en natuurverenigingen, eventueel gebiedsspecifieke stakeholders. Deze partijen hebben verschillende rollen en verantwoordelijkheden in het proces. Hun betrokkenheid bij het proces zal dan ook verschillen.

Inspiratie

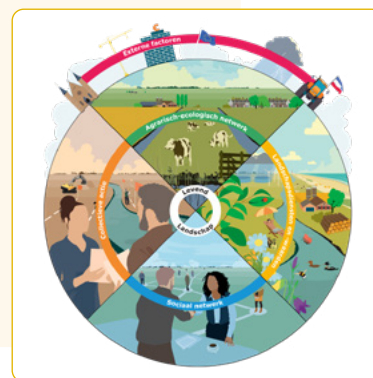
Routekaart Bijenlandschap

De Routekaart bijenlandschap geeft handige tips over o.a. netwerkvorming

Levend landschap

Analyse tool
Levend landschap

Communicatie

Goede communicatie is van groot belang binnen een gebiedsproces. Communicatie kan bijdragen aan het creëren van een gedeeld doel (bijvoorbeeld door visualisatie) en draagvlak. Daarnaast is het belangrijk om betrokkenen op de hoogte te houden van de stand van zaken in het proces. Het organiseren van netwerkbijeenkomsten en het versturen van nieuwsbrieven draagt bij aan de informatiebehoefte. Praktijkbezoeken en beeldende communicatie (hoe ziet het eindplaatje eruit?) kunnen bijdragen aan het bereiken van gewenste gedragsveranderingen. Er zijn ook goede ervaringen met het actief betrekken van partijen bij de monitoring van maatregelen en/of van doelstellingen.

Voldoende aandacht voor het sociale aspect binnen een gebiedsproces kan bijdragen aan het uiteindelijke succes. Denk hierbij aan het bewust betrekken van bepaalde actoren maar ook het organiseren van evenementen (bijv. een barbecue, gezellige avond of wedstrijd) die juist gericht zijn op de sociale samenhang in een gebied.

Inrichten van de samenwerking

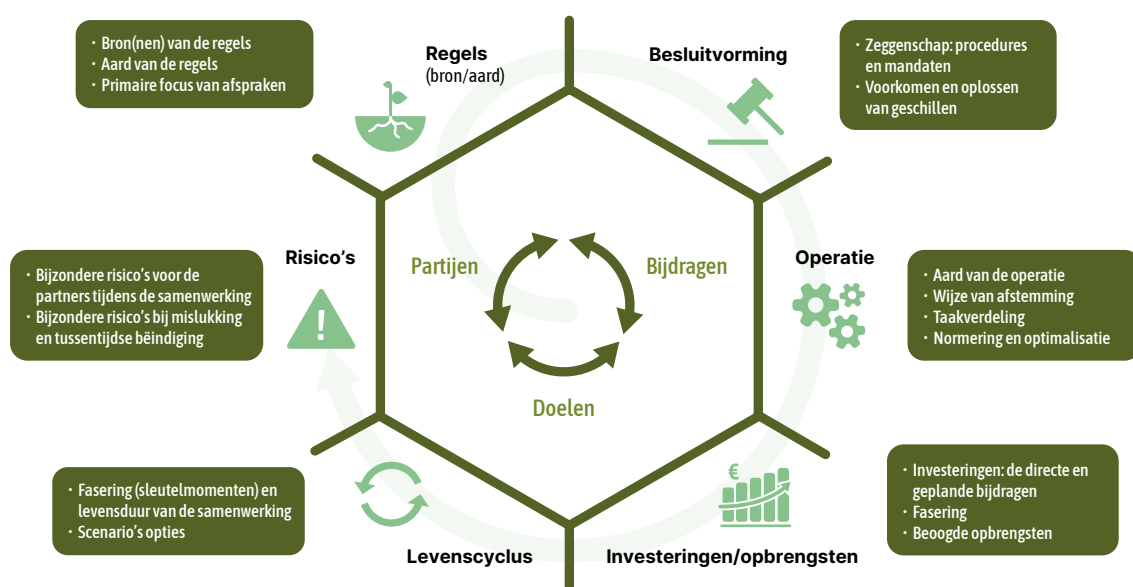
In gebiedsprocessen zullen verschillende organisaties met elkaar moeten samenwerken om het beoogde resultaat, waarbij sprake is van verplichtende afspraken, te behalen. Maar welke partijen werken nou met elkaar samen? In een effectieve samenwerking worden afspraken gemaakt.

Deelnemende partijen

Centraal in de samenwerking staan de partijen die nodig zijn (om een doelstelling te bereiken); de bijdrage die zij leveren aan de samenwerking en het doel dat zij willen bereiken. Partijen die de doelstelling niet onderschrijven of geen bijdrage leveren, zijn geen onderdeel van de samenwerking. Zij kunnen beter via participatie betrokken worden. In een samenwerking is het belangrijk om onderscheid te maken tussen de belangen van partijen en de doelen van partijen. Belangen zijn de drijvende kracht achter het gedrag van partijen en de doelen die ze nastreven. Het gebiedsproces en haar regisseurs erkent deze belangen maar stuurt op doelen (individueel en collectief) die invulling geven aan de gestelde opgaven.

Samenwerkingscanvas

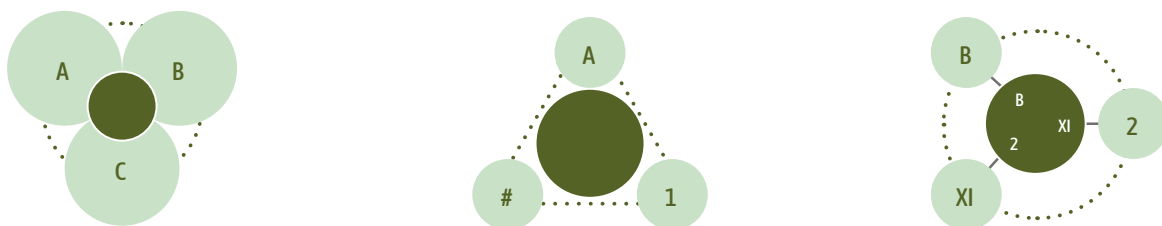
Deze partijen maken onderling afspraken maken over de bron en aard van geldende regels, de manier van besluitvorming, de operatie, het omgaan met investeringen en opbrengsten, de levensduur van de samenwerking en de risico's. We noemen dit ook wel het samenwerkingscanvas:

Figuur 1: samenwerkingscanvas

Samenwerkingsvorm

Het kiezen van een passende samenwerkingsvorm: afhankelijk van het belang van de samenwerking; de verhouding tussen de samenwerkende partners en de dynamiek van de omgeving wordt een samenwerkingsvorm gekozen. Dit kan een meer informele, operationele samenwerking met afspraken op hoofdlijnen zijn; een contractuele samenwerking met gedetailleerde afspraken en een overzichtelijke looptijd of een samenwerking voor langere of onbepaalde termijn, waaraan partijen onder strikte voorwaarden zeggenschap overdragen. Afhankelijk van de fase van een gebiedsproces zal een andere samenwerkingsvorm nodig zijn om het beoogde resultaat te bereiken.

Figuur 2: Samenwerkingsvormen

Kennis op een rij

Effectief samenwerken

Wil je meer weten over het effectief inrichten van een samenwerking? In onderstaand essay wordt de kennis bondig weergegeven.

► Lees essay '[De samenwerking op maat](#)'

Community of Practice

Zelf aan de slag? Het Deltaplan Biodiversiteit organiseert een Community of Practice – help mee de Community op te starten of verbind je eigen initiatieven met de Community.

► Ga naar [deze pagina](#) en meld je aan

Het gebied in beweging

Na pilots in Drenthe en Noord-Brabant hebben inmiddels vrijwel alle provincies het werken met een KPI-systematiek omarmd als middel om de melkveehouderij, akkerbouw of in specifieke gebieden de bollen-teelt, te verduurzamen. Ook sectororganisaties en marktpartijen stimuleren deze manier van werken.

De grote lijn van deze aanpak is dezelfde:

1. Vaststellen KPI-set; vaak is deze gebaseerd op de sectorale biodiversiteitsmonitor waar nog een aantal KPI's aan worden toegevoegd of gewijzigd.
2. Werven deelnemers; deelnemers krijgen een financiële stimulans voor deelname; advies over verbetering en een (kleine) financiële beloning voor resultaat.
3. Monitoring resultaten
4. Beloning vindt ook plaats door bijv. zuivelondernemingen; afnemers in de akkerbouw; rentekorting.
5. Waar mogelijk: opschalen van de pilot

Provincies geven aan deze manier van werken interessant te vinden vanwege de positieve benadering; de mogelijkheid voor opschaling; de data die beschikbaar komt. Zodra deelnemers aan de pilots beter scoren, leidt dit tot minder emissies naar lucht en water en uiteindelijk tot meer biodiversiteit.

Inspiratie

Verduurzamen melkveehouderij

De Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM) is een pilot onder LIFE-IP All4Biodiversity en gericht op het verduurzamen van de melkveehouderij in Noord-Brabant. Er wordt gewerkt met 13 Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) die de bijdrage van melkveehouders aan biodiversiteit, bodem- en waterkwaliteit meten.

Deelnemende melkveehouders kunnen hun prestaties op deze indicatoren verbeteren door het nemen van maatregelen die bijdragen aan verduurzaming. Op basis van hun totaalscore ontvangen zij een financiële beloning, die kan oplopen tot €5.000 per jaar gedurende vijf jaar. Daarnaast kunnen zij profiteren van voordelen zoals rentekorting bij de Rabobank, voorrang bij het pachten van landbouwgrond en een hogere duurzaamheidsscore bij inschrijving op pachtgronden van onder andere het Groen Ontwikkelfonds Brabant.

Het aantal deelnemers is steeds verder gegroeid. Op dit moment nemen ongeveer 500 melkveehouders deel aan de BBM, wat neerkomt op ongeveer 30% van alle melkveehouders in Noord-Brabant.

Het effect op werkelijke biodiversiteit werd o.a. onderzocht door HAS Green Academy: 'Er bestaat een aantal (zwakke) positieve verbanden tussen de scores op KPI's en biodiversiteit. Dit onderzoek laat daarmee een voorzichtig verband zien tussen de KPI's en biodiversiteit'.

Kennis op een rij

True Value Language

Het initiatief True Value Language zet zich in om, o.b.v. de ervaring die tot nu toe publiek en privaat is opgedaan, weer te komen tot 1 KPI-systematiek.

➤ Volg [True Value Language](#)

Biodiversiteit monitoren akkerbouw

De BiodiversiteitsMonitor Akkerbouw (BMA) maakt biodiversiteit en duurzaamheid op het akkerbouwbedrijf zichtbaar én meetbaar.

➤ Meer over [Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw](#)

Natuurinclusieve landbouw

Hoe verhoudt werken met KPI's zich tot de niveau's van natuurinclusieve landbouw?

➤ Bekijk whitepaper '[Basiskwaliteit Natuur en Natuurinclusieve Landbouw](#)'

Beschikbaarheid van budget en instrumentarium

Het beschikbaar zijn van budget; instrumenten en uitvoeringscapaciteit zijn belangrijke randvoorwaarden voor het slagen van een gebiedsproces. Bij een gebiedsproces in het landelijk gebied is de beschikbaarheid van grond vaak een bepalende factor omdat veel opgaven een ruimtelijke beslag hebben. In veel processen is het hebben van ruilgrond of een 'grondbank' dan ook een belangrijk instrument.

Qua budget gaat het om zowel procesgeld als om budget voor uitvoering en beheer. Voor dit laatste zijn er bijvoorbeeld subsidiemogelijkheden via waterschappen, gemeenten en/of provincies, (agrarisch) natuurbeheer via het agrarisch collectief of provincie. In het Deltaprogramma [Agrarisch Waterbeheer](#) is inmiddels positieve ervaring opgedaan met het combineren van een gebiedsproces met het bieden van een investeringssubsidie. Op die manier wordt het (financiële) risico voor een grondeigenaar of -gebruiker beperkter.

Inspiratie

Financiële compensatie

Binnen het [Aanvalsplan Landschap](#) werd uitgebreid aandacht besteed aan de financiële paragraaf. Om te komen tot een 'duurzaam inkomen van boeren en andere grondeigenaren' is het uitgangspunt dat de financiële compensatie bestaat uit:

- 1) Vergoeding van aanlegkosten
- 2) Vergoeding van beheerkosten
- 3) Grondvergoeding

Plantmateriaal

Instrumenten kunnen ook zijn het aanbieden van specifieke kennis of aanbod van plantmateriaal. Zo wordt in het project [Heuvelrugtuinen](#) plantadvies gegeven aan eigenaren van tuinen en samengewerkt met tuincentra die hun assortiment afstemmen op de biodiversiteitsdoelstellingen in het gebied.

Bedrijfsplan

In veel KPI-projecten wordt er met grondeigenaren een bedrijfsplan opgesteld, wat aansluit op de gebiedsopgaven.

Proefboerderij

In het LIFE-IP pilotgebied Heuvelland (Limburg) kunnen kennisvragen worden opgepakt in praktijkonderzoek op de proefboerderij van de WUR. In dit gebied werd ook een speciale zaaimachine aan boeren en tuinders beschikbaar gesteld. Deze machine kan op twee verschillende dieptes zaaien, wat tijd en brandstof bespaart, de bodemkwaliteit verbetert en de kans op erosie en waterafstroming vermindert.

SAMEN VOOR
BIODIVERSITEIT

November 2025

Partners van het Deltaplan Biodiversiteit wisselen kennis en ervaringen uit in de kenniskring Gebiedsgerichte Samenwerking. Voorbeelden worden gedeeld in de Toolbox voor biodiversiteit. Of neem contact op met **Margo Meijerink** - info@samenvoorbiodiversiteit.nl

Kijk voor meer algemene informatie over het Deltaplan Biodiversiteitsherstel op www.samenvoorbiodiversiteit.nl.

Postadres

Deltaplan Biodiversiteitsherstel
Bronland 12S
6708 WH Wageningen

